

Mit (Mitos)

Tarih öncesi dönemlerde kâinatta var olan canlı ve cansız nesneleri, bir takım doğa olaylarını açıklamak üzere yaratılmış hikâyelerdir.

- Mitler, ilkel insanların dünyayı ve kendisini anlamlandırmak için neden ve nasıllara verdiği cevaplardır. Mitlerde her zaman bir yaratma söz konusudur. Böyle olduğu için kutsal ve gerçek kabul edilirler. Mitler bir toplumun, inançlarını, duygularını, eğilimlerini yansıtır.

➤ Mitleri inceleyen bilime **mitoloji** denir.

Mitler destanlardan nasıl ayrılır?

- Mitler kutsal metinler olarak kabul edilirken destanlara kutsal gözüyle bakılmaz.
- Mitlerin aktörleri doğaüstü varlıklar iken (tanrılar, tanrıçalar, yarı tanrılar..), destanların aktörleri ise insanlardır, bu insanlar olağanüstü özellikler gösterebilirler de neticede insandır.
- Mitler ilk zamanlarda oluşmuştur buna kozmik zaman da denir. Oysa destanlar kronolojik zaman dediğimiz insanoğlunun kendi tarihini yapmaya başladığı tarihsel zamanda oluşmuş metinlerdir.
- Mitlerdeki mekân hayalidir (örneğin Olimpos, yeryüzünde yoktur); oysa destanlardaki coğrafya, dünyaya ait bir coğrafyadır.

➤ Destanlar mit değildir ama mitlerin izlerini ya da kalıntılarını görmek mümkündür.

Destan (Epepe)

Geçmişte bir milleti derinden sarsmış bir olayın (savaş, göç, kıtlık vb.) ya da kahramanların yiğitlik ve olağanüstülüklerinin anlatıldığı uzun manzum metinlere denir.

Destanlarda;

- Kahramanlar olağanüstü özelliklere sahiptir.
- Kişi ve olay ağırlıklı olmasından dolayı zaman ve mekan unsurları ayrıntılı olarak anlatılmaz.

- Milletlerin tarihte yer almaya başladıkları dönemlerin ilk ürünleridir. Bu nedenle milletlerin tarihlerinden izler görülür. Destanlar millidir.

Destanlar doğal ve yapma destan olmak üzere ikiye ayrılır.

Doğal Destan: Anonimdir. Sözlü gelenekte oluşur ve daha sonra bir destan şairi tarafından derlenir.

Doğal Destanlara Örnekler:

- ✚ Yunanlıların İlyada ve Odyssea (Odise),
- ✚ İranlıların Şehnâme,
- ✚ Finlerin Kalevala (Kalevala),
- ✚ Fransızların Chanson de Roland (Şanson de Rölant),
- ✚ Sümerlerin Gılgamış,
- ✚ Almanların Nibelungenlied (Nibelungenlid)
- ✚ İngilizlerin Beowulf (Biwolf),
- ✚ İspanyolların Le Cid (Lö sid),
- ✚ Rusların İgor,
- ✚ Hintlerin Ramayana ve Mahabharata (Mahabarata),
- ✚ Japonların Şinto

Türk edebiyatında: Alp Er Tunga, Şu, Oğuz Kağan, Atilla, Ergenekon, Bozkurt, Göç, Türeyiş destanları

Yapma Destan: Bir şair tarafından yazılan destandır. Yani söyleyeni belli olan destandır.

İtalyan Edebiyatı:

Tasso'nun (Taso) Kurtarılmış Kudüs, Ariosto'nun (Ariosto) Çılgın Orlando, Dante'nin İlahi Komedi

Latin Edebiyatı: Vergilius'un (Vercilyus) Aeneis

İngiliz Edebiyatı: Milton'ın (Miltın) Kaybolmuş Cennet

Türk Edebiyatında Yapma Destan

- Mehmet Âkif Ersoy: Çanakkale Şehitlerine,
- Cahit Külebi: Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda
- Nâzım Hikmet: Kuvâyı Milliye
- Ceyhun Atıf Kansu: Sakarya Meydan Savaşı
- Gülten Akın: Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı

Türk Destanları

Türk destanları İslamiyet'in kabulünden önce ve sonra olmak üzere ikiye ayrılır.

İslamiyet'in Kabulünden Önceki Türk Destanları

Altay-Yakut dönemi:

- **Yaratılış Destanı:** Türklerin nasıl var oldukları anlatılır

Saka (İskit) Dönemi:

- **Alp Er Tunga Destanı:** Alp Er Tunga'nın İranlılarla mücadeleleri (Şehname'de Efrasiyap adıyla geçer)
- **Şu Destanı:** Şu adlı Türk hükümdarının Büyük İskender'le olan mücadelesi

Hun Dönemi (Oğuz Türkleri):

- **Oğuz Kağan Destanı:** Oğuz Kağanın dağılmış olan Türk boylarını birleştirme, siyasi birliği oluşturma yolundaki mücadeleleri ve yiğitlikleri
- **Attila Destanı:** Hun hükümdarı Atilla'nın Batıya, Avrupa içlerine yaptığı seferler.

Köktürk Dönemi:

- **Bozkurt Destanı:** Bir düşman saldırısında kırılan Göktürklerin, savaşta tek kalan ve kolu bacağı kesilen bir gençle onu bir mağaraya götüren bir dişi bozkurttan yeniden türemeleri
- **Ergenekon Destanı:** Savaşta yenilen Göktürklerin Ergenekon adlı bir bölgeye sığınmaları burada zamanla çoğalıp sığmaz olunca dağıtılıp dışarı çıkmaları ve atalarının intikamını almaları

Uygur Dönemi:

- **Türeyiş Destanı:** Uygur hakanının, üç kızının bir kurtla evlenmeleri ve Uygur Türklerinin bu evlilikten çoğalması
- **Göç Destanı:** Çinlilerin Uygur ülkesinde kutsal bir kayayı ele geçirmeleri sonucunda Uygur ülkesinde kıtlık ve kuraklık olması ve bunun sonucunda halkın göç etmesi

İslamiyet'in Kabulünden Sonraki Döneme ait Türk Destanları

- **Battal Gazi Destanı:** Bir Arap kumandanı olan Battal Gazinin Anadolu'da Malatya yöresinde Hristiyanlarla verdiği mücadeleler.
- **Satuk Buğra Han Destanı:** Karahanlı hükümdarı Satuk Buğra Han'ın İslam dinini kabul etmesi ve İslamiyet'i yaymak için verdiği mücadeleler.
- **Manas Destanı:** Kırgız Türklerine ait bir destandır. Dünya edebiyatındaki en hacimli destandır. Müslüman Manas'ın Müslüman olmayanlarla yaptığı mücadeleler anlatılır
- **Cengiz Han Destanı:** Moğollara aittir. Cengizname de denir. Cengiz Han'ın siyasi birlik için mücadeleleri anlatılır. İslami motifler de vardır.
- **Timur Destanı:** Moğol hükümdarı Timur'un hayatını ve savaşlarını anlatır.
- **Saltuknâme (Saltuk Gazi Destanı):** Sarı Saltuk'un dini yaymak Anadolu ve Rumeli'nin fethi konusunda verdiği mücadeleler.
- **Danişment Gazi Destanı:** Danişment Gazinin Anadolu'da Hristiyanlarla din için verdiği mücadeleler.
- **Köroğlu Destanı:** Köroğlu'nun Bolu Bey'i ile olan mücadeleleri, babasının intikamını alması. Dini motifler yoktur

TÜRK DESTANLARINDAKİ ORTAK BAZI MOTİFLER

Işık: Birçok destanda karşımıza çıkar. Gökyüzünden gelir, kutsaldır, kaynağı Tanrıdır. Aydınlığın sembolüdür.

Örnek: Oğuz Kağan Destanında Oğuz Kağanın ilk eşinin gökten bir ışık olarak inmesi
Göç Destanında, kayın ağacının üzerine ışık inmesi ve ağacın 5 çocuk doğurması

At: Destanlarda kahramanların en büyük yardımcısıdır. Kahramanlarla bütünleşmiştir. Atlar kahramanlara sadıktır. Kaşgarlı Mahmut divanında at için Türk'ün kanadadır demiştir.

Ağaç: Kutsaldır. Bilhassa kayın ağacı. Çoğalmanın sembolüdür. Sığınaktır, atadır. Günümüzdeki kaynana adı da buradan gelir.

Örnek:

- Yaratılış Destanında dokuz insan cinsinin ağacın dokuz dalının altında yaratılması.
- Oğuz Destanında Oğuz'un evlendiği ikinci karısı göl ortasında kutsal bir ağacın kovuğunda yaratılmıştır.
- Göç Destanında gökten inen ışıkla birleşen kayın ağacının 5 çocuk doğurması.

Su: Kutsaldır. Yaratılış mitinde hiçbir şey yokken sadece su vardı denmiştir. Diğer destanlarda da görülür

Demir: Demir kutsaldır.

- Oğuz Kağan Destanında Oğuz Kağan "Kargım onu öldürdü; demir olsa (olduğu için)." diyerek demiri vurgulamıştır.
- Ergenekon Destanında önemli bir motiftir.
- Bugün Anadolu'da at nalının uğurlu olması buradan gelir.

Kurt (Börü-Bozkurt): Kutsaldır. Kurtarıcı, yol göstericidir. Aynı zamanda çoğalmanın da sembolüdür.

- Birçok destanda görülür. Oğuz Kağan Destanı, Bozkurt Destanı, Türeyiş destanı vs.

Kadın: Yaratılış Destanı'nda Tanrı'ya insanları ve dünyayı yaratması ilhamını veren Ak-Ana. Oğuz Kağan'ın ilk karısı ışıktan, ikinci karısı ağaçtan doğmuş kutsal kadınlardır.

Taş veya kutsal kaya: Milli birlik ve bütünlüğü ve halkın mutluluğunu temsil eder. Ülkeden çıkarıldığında kıtlık ve kuraklık başlar. Yine taşın yağmur, kar yağdığında fırtına çıkarabildiğine inanılır. Yangınları söndürür.

Örnek:

- Uygurların Göç destanında kayayı Çinlilere kaptırdıkları için kıtlık baş göstermiştir.
- Yaratılış destanında ise Tanrı Ülgen denizden çıkan taşta oturunca rahatlar.

Ok-Yay: Savaş araç ve gerecidir Aynı zamanda bir siyasi sembol halini almıştır. Örnek: Oğuz Kağan Destanı

Yaşlı Adam (Bilge kişi): Ak sakallı ihtiyardır. Hakanların akıl danışıp öğüt aldıkları güngörmüş bir kişidir.

Örnek: Oğuz Kağan Destanı'ndaki Uluğ Türk, Dede Korkut vs.

Mağara: Sığınmanın, korunmanın sembolüdür.

Örnek: Türeyiş Destanında kolları ve bacakları kesilen çocuğu Kurt mağaraya götürmüştür.

Türk Destanlarının Kaynakları

Türk, İran, Çin, Arap, Moğol, Bizans ve Batı kaynakları

Efsane ile Mit Arasındaki Farklar

- Efsane de destan gibi tarihi zamanda oluşmuşken, mit kozmik zamanda oluşur.
- Efsanelerdeki kahramanlar da destanlarda olduğu gibi olağanüstü güçlere sahiplerdir ama tanrılar ve yarı tanrılar değildir. Oysa mitlerin kahramanları tanrısal varlıklardır.
- Mitlerle efsanelerin en çok benzeştikleri nokta her ikisinin gerçek olduklarına inanılmasıdır.
- Efsaneler de mitlerde olduğu gibi bir şeyin nasıl oluştuğunu anlatırlar bize.
- Efsanelerde bir şeyin oluşumunun açıklanmasını yanında olaydan ders çıkarmamızla ilgili bir mesaj da verilebilir.

Efsane ile Masal Arasındaki Fark

Efsanede anlatılan içeriğin gerçekten yaşanmış olduğuna inanırız, dolayısıyla anlatılana inanma söz konusudur. Oysa masaldaki içeriğe inanmayız, tamamen hayal ürünü olduğunu düşünürüz.

Homeros

- Nerede doğduğu ve ne zaman yaşadığı kesin olarak bilinmiyor, M.Ö. 9-10 yüzyılda yaşadığı söylenir. Egelidir.
- Kör bir ozan olduğu söylenir.

- Yunanlılara ait olan ve Batı edebiyatının ilk metinleri İlyada ve Odisse adlı destanlarını derlemiştir.

İlyada: Yunanlılarla Truvalıların savaşını anlatmıştır.

Odisse: Odisse Truva savaşına katılan bir kahramandır. Bu kahramanın memleketi olan Yunanistan'a dönüşünü anlatmıştır.

Fazıl Hüsnü Dağlarca (1914-2008)

- İstanbul doğumludur.
- Asker kökenlidir, daha sonra bu görevini bırakmıştır.
- Şiirlerinde özellikle tarihsel olaylar, destanlar, toplum gerçekleri gibi konulara yer vermiştir
- Şiirlerinden bazıları:** Havaya Çizilen Dünya, Çocuk ve Allah, Toprak Ana, Aç Yazı, Üç Şehitler Destanı, Çakır'ın Destanı, Çukurova Koçaklaması, Cezayir Türküsü, Kınalı Kuzu Ağdı

Mit - Mitos

- Daha çok tanrıları, dünyanın ve insanın ortaya çıkması gibi din ile ilgili konuları anlatan kökeni bilinmeyen bir tarihten gelen hikâye veya söylence.
- Genel anlamda ise her türlü tarihten gelen efsane ve söylence. Daha çok eski çok tanrılı toplumlardaki (özellikle Antik Yunan) efsaneler için kullanılır.

Destan

- Bir toplumun, milletin veya halkın kökenleri ve tarihteki yaşadıkları olaylar ile ilgili, sözlü olarak nesiller boyu aktarılan, gerçek üstü özellikler içeren şiir tarzında olan hikâyelere verilen genel isim. Birçok millet, topluluğun kendilerine ait destanları bulunmaktadır.

Efsane

Olağanüstü varlıkları, kişileri, olayları anlatan hikâye.

Destan ile Mit Arasındaki Benzerlikler

- Çok önceki bir tarihte gerçekleşen olaylar anlatılmaktadır ve sözlü olarak aktarılmaktadır
- İkisinde de doğaüstü olaylar ve varlıklar görülür

Destan ile Mit Arasındaki Farklılıklar

- ✓ Destanlar gerçek dünya ile ilgili hikâyeleri içerir ve hikâyeler dünyada geçer (gerçek yaşanmış bir hikâyeden çıkmış olabilir). Mitler ise daha çok tanrı ve doğaüstü konuları içerir ve doğaüstü yerlerde geçer.
- ✓ Destanlarda kahramanlık hikâyesi anlatılır, ancak mitler genel olayları anlatır.
- ✓ Destanlar bir millet, halk, toplum ile ilgilidir. Mitler genel olarak tanrılar, insanlar, dünya ile ilgilidir.
- ✓ Destanlar daha uzun ve çoğunlukla şiir tarzındadır.

Destan ile Efsane Arasındaki Benzerlikler

- ✓ Destanlarda ve efsanelerde genellikle olaylar dünyada geçmektedir.
- ✓ Destanlar ve efsaneler yaşanan olaylardan çok sonra üretilmişlerdir.
- ✓ Her ikisi de sözlü edebiyat eseridir.
- ✓ Nesilden nesile aktarılmıştır.
- ✓ Destanların ve efsanelerin tarihin bir döneminde gerçekten yaşandığı düşünülür. Ancak efsanelerin gerçek hayatta yaşanmış olma ihtimali olmayan daha fazla doğaüstü olaylar eklenir.

Destan ile Efsane Arasındaki Farklılıklar

- Destanlar genellikle tarihte yaşanmış gerçek bir hikâyeden türer, efsanelerin çoğunluğu öyle değildir.
- Destanlar genellikle bir milletin, halkın, toplumun yaşadıkları ile ilgilidir, efsaneler öyle değildir ve daha bireyseldir.
- Destanlar genellikle bir kahramanlığı işler, efsanelerde aynı durum yoktur.
- Efsanelerde destanlara göre çok daha fazla doğaüstü olay bulunur.
- Destanlar dinsel bir kutsallığı yok iken, efsanelerin olabilir.

- Destanlar genellikle şiir olarak aktarılır ama efsanelerin çoğu hikâye şeklinde aktarılır.

Epos

Antik Yunan'da şiir tarzındaki destanlara verilen isim.

Fıkra

Bir yazarın günlük olaylara ya da ülke ve toplum sorunlarına ait her hangi bir konu üzerinde kişisel görüş ve düşüncelerini, akıcı bir dille anlatan düz yazılara fıkra denir.

- Gazete ya da dergilerin belirli yerlerinde yayımlanan, güncel, siyasal, toplumsal sorunları kişisel görüşle ele alıp işleyen yazılara fıkra (köşe yazısı) denir.

Fıkra yazı türünün belirleyici özellikleri şunlardır:

- Fıkralar güncel (aktüel) bir olayı konu edinirler. Gazetelerin belli bir köşesinde yayımlanan bu yazıların yarına kalırlığı yoktur.
- Fıkra yazarı, işlediği konuyu görüşleri açısından değerlendirir. Bunu yaparken bir görüşü ayrıntılarıyla ele alma, kanıtlama yoluna gitmez.
- Fıkroda anlatım yalın ve yoğundur.
- Yazar, çok çeşitli konulardan söz açabilir; Enflasyon, seçimler, terörle ilgili olaylar, erozyon, çevre kirliliği, dünyanın herhangi bir yerindeki savaş ... fıkra konusu olabilir.
- Düşünsel bir planla yazılır ve değişik anlatım biçimlerinden yararlanır.
- Bu tür edebiyatımıza Tanzimat'la birlikte girmiştir.

Fıkra ile Makale Arasındaki Farklar:

- Fıkra, makaleye göre daha kısa bir yazı türüdür.
- Makalede belli görüşleri kanıtlama amacı vardır, fıkroda ise böyle bir amaç güdülmez.
- Fıkranın anlatımında, makaledeki "ciddiyet" görülmez. Makalede nesnel, fıkroda öznel

nitelikler ağır basar. Fıkroda yer yer esprili, hoşça giden bir anlatım öne çıkar.

- Makale yazmak, uzmanlık ister; belli alanlarda bilimsel görüşlerden haberdar olmayı gerektirir. Fıkroda ise aynı konuyu farklı yazarlar değişik bakış açılarıyla ortaya koyabilirler.
- Günümüzde, gazetelerin belli köşelerinde yayımlanan ve güncel sorunlardan söz eden yazılara halk arasında - yanlış olarak- "makale" denilmektedir; oysa bunlar fıkradır.
- Kimi fıkralarda "öğreticilik" özelliği ağır basabilir. Böyle fıkralarda bir makale havası sezilir.

Türk Edebiyatında Fıkra

- Türk edebiyatında fıkra, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ilk gazetelerle (İlk özel gazete 1860 yılında yayın hayatına giren "Tercüman-ı Ahvâl" dir.) birlikte görüldü. Başlangıçta sadece siyasî ve sosyal konular etrafında yazılan fıkralar, zaman içinde sınırlarını genişletmiş, bugün sanattan spora, ekonomiden siyasete kadar toplumun günlük bütün sorunlarını kuşatmıştır.

Fıkralar: Gazete fıkraları, küçük hikâye niteliğindeki nükteli ve güldürü fıkraları, olmak üzere iki türdür.

Gazete Fıkraları:

- Genellikle, günlük gazetelerin belirli köşelerinde yayımlanan bu tür fıkralarda ortaya konan sorunlar kısa, yalın ve akıcı bir üslûpla anlatılır.
- Okuyucunun ilgisini sürekli olarak canlı tutabilmek için, fıkra yazarlarının konularında tekrarlara düşmemesi, kapsamlı bir kavrayış gücüne, derin bir kültür zenginliğine ve geçmişle günlük olayları kaynaştırabilme ustalığına sahip olması gerekir.
- Basit, bazen sözü edilmeyen bir mekân, anlamlı bir düşünce, karakteri canlandıracak kısa ve hareketli bir konuşma, dikkati çeken

bir olay, fıkralar için yeterli malzemedir. Bugün için artık, gazete fıkra yazarlarının, istatistikî bilgilere de yer vererek, bilimsel bir yöntemle çalıştıklarını görüyoruz.

Fıkra yazarken şu özelliklere dikkat etmek gerekir:

- ✓ Konu; okuyucunun duygu, düşünce ve zekâsını okşayan günlük olaylardan (= aktüaliteden) seçilmelidir.
- ✓ Yazının plânı hazırlanmalıdır.
- ✓ Gerekiyorsa, başkalarına ait deyişler saptanmalıdır.
- ✓ Anlatımın açık, fakat ustalıkla olmasına dikkat edilmelidir.
- ✓ Yazı, gereksiz yere uzatılmamalı; elden geldiğince kısa tutulmalıdır.

Gazete ve dergi fıkralarında plân:

Fıkra da tıpkı makaledeki gibi,

Giriş: Davayı ortaya koyma,

Gelişme: Konuyu açma ve çeşitli örneklerle açıklama,

Sonuç: Olumlu ya da olumsuz bir sonuca bağlama bölümleri yer alır.

- Fıkra; kısa ve öz yazıldığından yargılamaya, ispatlamaya ve ayrıntılara girilmez.
- Kısa, özlü, içinde derin anlamlar taşıyan bir fıkra yazabilmek ve bunu zevkle okutabilmek için yazarın, konuyu iyi kavrayıp ilginç noktaları gösterebilmesi, gereksiz sözlere yer vermemesi, duygu ve düşüncelerini inandırıcı, etkileyici ve akıcı bir dille anlatabilmesi gerekmektedir.

Küçük hikâye niteliğindeki nükteli ve güldürü fıkralar:

- Nasrettin Hoca, İncili Çavuş, Bekri Mustafa ve Bektaşî fıkraları bu türdendir. Tanınmış kişileri ya da hayvanları ele alıp, bir hikâye tarzında, kısa ve öz olarak, ince zekâ oyunları taşıyan nükteli bir dille, sohbet biçiminde, bir sonuca bağlanarak yazılan yazılardır, diyebiliriz.
- Fıkraların konularını, o çevrenin dikkatini çeken, iz bırakan sorunlar, olaylar, hareketler, sözler ve kişilik özellikleri

oluşturur. Bu tür fıkralar, önce ağızdan ağza dolaşır; sonra bazı yazarlar tarafından çeşitli münasebetlerle yazıya geçirilir. Ayrıca bunlar, gerçeğe dayandığı için, araştırmalarda kaynak olarak da kullanılır.

Hikâye (Öykü) nedir?

Gerçek ve gerçeğe yakın bir olayı aktaran kısa, düzyazı şeklindeki anlatıdır.

- Kısa oluşu, yalın bir olay örgüsüne sahip olması, genellikle önemli bir olay ya da sahne aracılığıyla tek ve yoğun bir etki uyandırması ve az sayıda karaktere yer vermesiyle roman ve diğer anlatı türlerinden ayrılır.
- Hikâye, insanoğlunun ilk edebî ürünlerinden olan destanlarla birlikte doğmuş ancak günümüze kadar önemli değişimler geçirmiştir. Hikâyenin modern anlamda edebî tür hâline gelmesi 19. yüzyıl yazarlarının metinleriyle mümkün olmuştur. Özellikle Fransız yazar Maupassant (Maposan) ve Rus yazar Çehov, kendi adları ile anılan hikâye tarzlarının kurucuları arasında yer alır.
- Hikâyeler genellikle insanı merkeze alan edebî metinlerdir. Bütün hikâyelerde, olay veya durumları aktaran bir anlatıcı yer alır ve bu anlatıcı belli bir bakış açısıyla ayrıntıları okura aktarır. Hikâyelerde hayatın belli bir kesiti ele alınır ve olayların içindeki kişiler belirgin özellikleriyle sunulurlar. Bu tür edebî metinlerde olaylar belirli bir zaman ve mekânda gerçekleşir. Zaman ve mekâna ilişkin öğeler, hikâyedeki olayların akışını veya kişilerin özelliklerini doğrudan etkilemektedir.
- Hikâye hem dünya hem de Türk edebiyatında köklü bir geleneği olan bir türdür. Dünya edebiyatında Boccacio'nun (Bokasyo), "Decameron (Dekameron) adlı hikâyeleri bu türün ilk modern örnekleri kabul edilir.

- Fransız edebiyatında Alphonse Daudet'nin "Değirmenden Mektuplar" adlı eseri ile Guy de Maupassant'ın (Guy dö Mopasan) hikâyeleri ile Rus yazar Çehov'un eserleri bu türün önemli örnekleri arasında yer alır.

Halk Hikâyeleri

- Halk hikâyesi, geleneksel bir içeriği olan, kuşaktan kuşağa sözlü olarak aktarılan hikâyelerdir.
- Gerçek ya da gerçeğe yakın olarak aktarılan olaylar, uzun soluklu bir şekilde yazar tarafından anlatılır.
- Genellikle gerçek yaşama uygun seçilen kişiler, sevgi ve kahramanlık konularında görev alır. Halk hikâyeleri, daha kültürel gelişimi yüksek, üst zümreden seçilen bir çevre tarafından anlatılır. Nesir ve nazım karışımı bir anlatım vardır.

Halk hikâyelerinin genel özellikleri

- Aşk, sevgi ve kahramanlık konuları işlenmektedir.
- Olaylar halka hitap eder. Halkın anlayacağı sade bir dil ile okura sunulur.
- Hikâyeler ortaya çıktıkları dönemin sosyal, siyasal ve kültürel özelliklerini yansıtır.
- Halk hikâyeleri sözlü gelenek ürünleridir. Anonim olarak yazılmış olup ağızdan ağıza aktarılır.
- Halk hikâyelerinin içinde masal, efsane, fıkra, dua, beddua, deyim - atasözü, bilmece vb. örneklerine rastlanabilmektedir.
- Halk hikâyeleri genellikle mutlu bir son ile biter.
- Halk hikâyelerinin Türk edebiyatında 16. yüzyılda yaygınlaştığı görülmektedir. Türk edebiyatında destan türünden halk hikâyelerine geçiş eseri " Dede Korkut Hikayeleri" dir. Dede Korkut, Oğuz boyundan, yarı efsanevi bir bilge ve kendi adını taşıyan destansı hikâyelerin anlatıcısıdır.
- Hakkındaki bilgiler büyük ölçüde rivayetlere ve Dede Korkut Hikâyeleri'nde yer alan ifadelerle dayanmaktadır. Hikâyelerinde Oğuzların geleneklerini, yaşantılarını ve çeşitli olaylar karşısındaki tutumunu anlatan

Dede Korkut, hikâyelerinde iyiliği, doğruluğu ve erdemli olmayı öğütlemiştir.

- Modern anlamda hikâyenin Türk edebiyatında görülmesi Tanzimat Dönemi'ne rastlar. Ahmet Mithat Efendi'nin "Letaif-i Rivâyat" adlı eseri ile Samipaşazâde Sezaî'nin "Küçük Şeyler" adlı eserleri bu türün Tanzimat Dönemi'ndeki en önemli örnekleridir.
- Halit Ziya Uşaklıgil'in hikâyeleri ile hemen arkasından Ömer Seyfettin yazdığı hikâyeler bu türün gelişmesini sağlar. Refik Halit Karay'ın "Memleket Hikâyeleri", Sabahattin Âli'nin "Ses" ile "Kağrı", Sait Faik'in "Sarınc" ile "Semaver" adlı kitapları bu türün nitelikli örneklerindendir. Memduh Şevket Esenal, Tarık Buğra, Haldun Taner, Orhan Kemal gibi isimler yazdıkları hikâyelerle bu türün en güzel eserlerini vermişlerdir.

Hikâyenin Yapı Unsurları:

a) Kişiler: Hikâyede yer alan olaylar, genellikle merkezde yer alan kişilerin çevresinde gelişir. Hikâyede kişiler, olay örgüsünde üstlendikleri işlevlere göre önemli hâle gelirler. Kişiler, olay örgüsü içindeki tutum ve davranışları ile bireysel veya toplumsal bazı değerleri temsil eder. Kişileri ve onların olaylar içinde kazandıkları özellikleri belirlemek hikâyeyi anlamakta önemli bir aşamadır.

b) Olay örgüsü: Olaylar, gündelik hayatta her zaman yaşanabilecek gerçek durumlardır. Olay örgüsü ise kurgusal olayların edebî metinde sıralanışı ile oluşan bir düzenlemedir. Bu bakımdan olay örgüsü, edebî metinlerin kurmaca dünyasının önemli bir parçasıdır.

c) Mekân: Hikâyede olayın olduğu, geliştiği çevre veya yere "mekân" adı verilir. Edebî metinlerde mekân, genellikle kişilerin psikolojik özelliklerini ortaya çıkarmanın bir aracı olarak kullanılır.

ç) Zaman: Hikâyede olayların yaşandığı; an, saat, gün, mevsim veya yıl gibi ifadeler metnin zaman çerçevesini oluşturur. Hikâyedeki olayların kendine özgü bir zaman çerçevesi

vardır ve tercih edilen zaman olayların akışını doğrudan etkiler. Hikâyelerdeki olaylar genellikle çok uzun zaman dilimlerine yayılmaz. Özellikle kısa hikâyede olaylar çok kısa zaman dilimlerinde oluşur ve tamamlanır.

d) Anlatıcı ve Bakış Açısı: Hikâyede, olay veya durumları aktaran, anlatan kurmaca kişilik "anlatıcı" olarak adlandırılır. Anlatıcı, yazarın dışında yer alan ve yalnızca o hikâyeye özgü olarak kurgulanan bir kişiliktir. Anlatıcının, aktardığı olayla ilgili ayrıntılara hâkimiyeti ve ayrıntıları aktarma biçimi "bakış açısı" olarak ifade edilir. Bakış açısı, metinde seçilen anlatıcıya göre değişir.

Hikâye ile İlgili Kavramlar

Konu: Hikâyede ele alınan, üzerinde durulan düşünce, durum veya sorun metnin konusunu oluşturur. Konu, somut bir durumu veya sorunu ifade eder.

Tema: Bir metindeki temel duygu veya kavram "tema" olarak adlandırılır. Temaları ifade eden kavramlar soyuttur. Örneğin yalnızlık, aşk, umut, yaşama sevinci gibi kavramlar bir hikâyede tema olarak işlenebilir. "Bir kişinin şehirde yaşadığı olaylar" gibi bir ifade ise bir metnin konusu olabilir. Dolayısıyla tema daha genel, konu ise daha sınırlandırılmış bir kavramı ifade eder.

Çatışma: Hikâyelerde, farklı düşüncelere, özelliklere sahip olmaktan veya hayat tarzından dolayı yaşanan anlaşmazlık durumları "çatışma" terimiyle ifade edilir. Edebî metinlerde çatışmalar genellikle birbirine zıt kavramlar, değerler çerçevesinde oluşur. Söz gelişi iyi ile kötü, yoksul ile zengin, idealist ile bir amacı olmayan kişiler, kendi özelliklerinden dolayı hikâyelerde karşı karşıya gelirler. Hikâyeler genellikle bu çatışmaların sergilenmesi ve sonuçlanmasını anlatır. Edebî metinlerde kişiler, kendileri, bir başkası veya doğa ile ilgili bir unsurla karşı karşıya gelerek çatışabilir.

Olay Hikâyesi: Bir olay merkezinde gelişen ve sonuçlanan hikâyeler "olay hikâyesi" olarak adlandırılır. Bu tür metinlerde merak unsuru ön plandadır. Bu tarz hikâyelerin en önemli örneklerini Fransız yazar Maupassant (Mopasan) vermiştir. Bu sebeple bu tür hikâyeler "Maupassant tarzı hikâye" adıyla da anılır. Olay hikâyelerinde öncelikle olayın oluşumu sergilenir. Daha sonra olayla ilgili bir düğüm noktası oluşur. Sonuç bölümünde ise düğüm çözümlenerek başta oluşan merak duygusu giderilir.

Türk Edebiyatında;

- Ömer Seyfettin,
- Reşat Nuri Güntekin,
- Refik Halit Karay,
- Sabahattin Ali ve
- Orhan Kemal

bu tarz hikâyeleriyle tanınmışlardır.

Durum Hikâyesi: Olay anlatımına dayanmayan, kişilerin veya hayatın bir kesitinin ele alındığı hikâyeler "durum hikâyesi" olarak adlandırılır. Bu tür hikâyelerde merak duygusu geri plana itilir ve bir durum veya kişi betimlenir. Durum hikâyelerinin en güzel örneklerini Rus yazar Anton Çehov vermiştir. Bu sebeple bu tür hikâyeler "Çehov tarzı hikâye" olarak da anılır.

Türk edebiyatında;

- Memduh Şevket Esendal,
- Sait Faik Abasıyanık ve
- Tarık Buğra

gibi yazarlar bu tarz hikâyenin en önemli temsilcileri arasında yer alırlar.

Yararlanılan Kaynaklar:

turk edebiyati.org
edebiyatöğretmeni.net
fibiler.com
afyonprestij.com